

5. Лабораторные животные. Разведение, содержание, использование в эксперименте / Западнюк И.П., Западнюк В.И., Захария Е.А., Западнюк Б.В. – К.: Вища школа, 1983. – 383 с.
6. Колб В.Г., Камышников В.С. Справочник по клинической химии. – Минск: Беларусь, 1982 – 266 с.
7. Рябов С.И. Наточин Ю.В., Бондаренко Б.Б. Диагностика болезней почек. - Л.: Медицина, 1979. – 256 с.
8. Наточин Ю.В. Физиология почки: формулы и расчеты. – Л.: Наука, 1974/ - 60 с.
9. European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and other Scientific Purposes. - Council of Europe. Strasburg. 1986/ - 53 p.
10. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21.02.2006 р. № 3447-IV.

Резюме

ВПЛИВ ХІМІЧНОГО СКЛАДУ ВОДИ ТА РАЦІОНУ ХАРЧУВАННЯ НА ВОДНО-СОЛЬОВИЙ ОБМІН У ПІДДОСЛІДНИХ ТВАРИН

Лебедева Т.Л.

У роботі показана необхідність урахування впливу хімічного складу води та раціону харчування на організм піддослідних тварин при проведенні експериментальних досліджень.

Ключові слова: вода, водно-сольовий обмін

Summary

INFLUENCE OF CHEMICAL COMPOSITION OF CONSUMABLE WATER AND RATION OF FEED ON THE EXCHANGE OF WATER AND ELECTROLYTES AT EXPERIMENTAL ANIMALS

Lebedeva T.L.

The need to consider effect of the chemical composition of water and diet on experimental animals in experimental studies is shown in this article.

Keywords: water, water-salt metabolism

Впервые поступила в редакцию 03.11.2011 г.

Рекомендована к печати на заседании

редакционной коллегии после рецензирования

УДК 615. 28

ВПЛИВ АНІОННИХ ПОВЕРХНЕВО-АКТИВНИХ РЕЧОВИН НА МІНЕРАЛЬНИЙ ОБМІН В ОРГАНІЗМІ ССАВЦІВ

Лотоцька О.В., Кондратюк В.А.

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського», kondratjukva@yandex.ru

Було вивчено вплив стеарату калію в дозах 1/10, 1/50, 1/250 і 1/1250 ЛД₅₀ на мінеральний обмін в організмі білих щурів-самців. Встановлено, що динаміка змін концентрації кальцію і магнію в тканинах і плазмі піддослідних тварин носила різноспрямований характер і залежала від кількості надходження стеарату калію в організм. Виявлені зміни свідчать про вплив поверхнево-активних речовин на розвиток дисметаболических явищ в клітинах організму піддослідних тварин в умовах токсичної дії ксенобіотиків.

Ключові слова: білі щури, стеарат калію, мінеральний обмін

Вступ

Поверхнево активні речовини (ПАР) — мало токсичні для тварин і людини

речовини. У високих дозах вони здатні проявляти інактивуєчий або стимулюєчий ефект на ферментні системи, пору-

шувати обмінні процеси в печінкці, нирках, шлунково-кишковому тракті, крово-творній та нервовій системах [1-3]. Маючи деяку хімічну спорідненість з відповідними компонентами мембран клітин людини та тварин, ці речовини при надходженні в організм, накопичуються на клітинних мембранах і при досягненні відповідної концентрації можуть викликати порушення ряду важливих біохімічних процесів.

Доведено, що тканини печінки на тривалий час затримують аніонні ПАР, які входять до складу синтетичних мийних засобів, і характеризується різким збільшенням проникності клітинних мембран печінки [4, 5]. Також вони можуть впливати на серцево-судинну систему, знижувати активність ферментів підшлункової залози та фільтруючу активність нирок, змінювати параметри електролітного балансу сечі [6]. В ході експериментів на тваринах багатьма авторами [7 - 10] доведено, що незалежно від шляхів надходження ПАР можуть впливати на ліпідний, білковий та вуглеводний обміни, викликати алергічні реакції. Але в доступній літературі ми не знайшли даних про їх вплив на мінеральний обмін в організмі.

Відомо, що серед макроелементів в організмі людини особливе місце посідають кальцій, магній, фосфор, калій і натрій, оскільки вони беруть участь у багатьох метаболічних процесах в клітинах, впливають на проникність мембран, приймають участь у енергетичних процесах в мітохондріях та у генерації потенціалу дії в нервових та м'язових клітинах, сприяють вивільненню та фізіологічній дії багатьох медіаторів та гормонів, беруть участь у передачі збудження по нервово-м'язовому волокну та підтримують скорочувальну здатність міокарду, матки [11, 12].

Узагальнені дані щодо зміни вмісту макро- і мікроелементів в органах і тканинах людини і тварин під впливом різних факторів довкілля та за різного фізіологічного стану нині ще не є повними. Відомо,

що вміст мінеральних речовин в органах і тканинах залежить від здатності останніх концентрувати у своєму складі ті чи інші елементи, а також від віку, фізіологічного стану організму, ролі, яку виконує конкретний елемент у даному органі [13, 14].

Проте нині питання впливу підвищеного навантаження аніонних ПАР на стан мінерального обміну в організмі щурів з'ясовано недостатньо, тому метою нашої роботи було дослідження впливу стеарату калію на макроелементний склад крові та тканин печінки і нирок у щурів.

Матеріали і методи дослідження

Токсичність стеаратів пов'язана з деструкцією їх в організмі на кислотний радикал і катіон металу, який в основному проявляє токсичну дію. З метою встановлення впливу стеарату калію на мінеральний обмін в організмі піддослідних тварин вивчали динаміку вмісту іонів кальцію і магнію в сироватці крові, тканинах нирок і печінки. Адже відомо, що кальцій відіграє вирішальну роль в здійсненні багатьох фізіологічних і біохімічних процесів: він необхідний для нормальної збудливості нервової системи і скоротності м'язів, є активатором ряду ферментів і гормонів, а також найважливішим компонентом системи згортання крові. Мінеральний компонент кісткової тканини знаходиться в динамічній рівновазі з іонізованим кальцієм і фосфором, які розчинені в плазмі крові. В порівнянні з іншими біометалами кальцій в організмі тварин міститься в найбільшій кількості. Основна його маса (до 99 %) зосереджено в кісткових тканинах переважно у вигляді гідроксоапатиту та інших солей фосфорної кислоти. Кісткові тканини швидко реагують на зміни водно-солевого складу крові і виконують роль своєрідного буфера, який підтримує рівновагу внутрішнього середовища організму.

Нестача магнію в організмі збільшує ймовірність захворювання багатьма серцево-судинними, нервовими та іншими

захворюваннями. Він поряд з цим перешкоджає утворенню каменів у нирках, є універсальним регулятором біохімічних і фізіологічних процесів в організмі. Магній надходить в організм з їжею, водою та сіллю і, починаючи з шлунку, всмоктується в кров і надходить у печінку. Багато його в м'язовій і кістковій тканинах, а також в печінці. Переважно магній виділяється нирками і кишечником. Зменшення магнію в організмі призводить до збільшення вмісту кальцію. (Для підготовки даної роботи були використані матеріали з сайту <http://medicinform.net/>).

З метою гігієнічного дослідження дії стеарату калію на організм піддослідних тварин вивчали вплив їх на обмін кальцію і магію в організмі білих щурів. Визначення вмісту їх в сироватці крові, в тканинах печінки і нирок проводили фотометричними методами. Вміст кальцію в плазмі крові визначали шляхом реакції з глюксаль-біс-(2-оксианілом) з використанням тиосемікарбазіда, в тканинах нирок і печіки – методом атомно-абсорбційної спектроскопії. Вміст магнію визначали фотометричним методом з рочином Магона [15].

Дослід проводили на білих щурах-самцях з масою тіла 160-180 г в кількості 90. Всі тварини були розділені на 5 груп. Одна група була контрольною. Тваринам чотирьох наступних груп щоденно на протязі 30 днів в шлунок вводили стеарат калію в дозах рівних: 1-й групі - $1/10 \text{ ЛД}_{50}$ (800 мг/кг), 2-й - $1/50 \text{ ЛД}_{50}$ (160 мг/кг), 3-й - $1/250 \text{ ЛД}_{50}$ (32 мг/кг) і 4-й - $1/1250 \text{ ЛД}_{50}$ (6,4 мг/кг). Тварин утримували в умовах віварію на загально прийнятому раціоні. Через 10, 20 і 30 днів з кожної групи відбирали по 6 тварин для визначення вмісту кальцію і магнію в організмі. Досліди проводили з дотриманням

правил біоетики. З експерименту тварин виводили під тіопенталовим наркозом шляхом знекровлення.

Результати дослідження та їх обговорення

Оцінку впливу стеарату калію на організм піддослідних тварин проводили за змінами показників вмісту кальцію і магнію в організмі білих щурів. Як видно з рис. 1 через 10 днів з початку проведення досліду у всіх піддослідних групах концентрація магнію в плазмі крові була значно вища ніж в контрольній групі. Найбільш виражені зміни спостерігалися у тварин, яким вводили СК в дозах 800 і 160 мг/кг. Із зменшенням дози ефект був виражений в менше. У 1-й і 2-й групах зростання носили вірогідний характер. При введенні речовини в дозах 32 мг/кг подібна тенденція зберігалася, але вірогідною не була.

На 20 добу досліду концентрація магнію в крові була нижче контрольних величин, хоча на 30 знову зростає до ве-

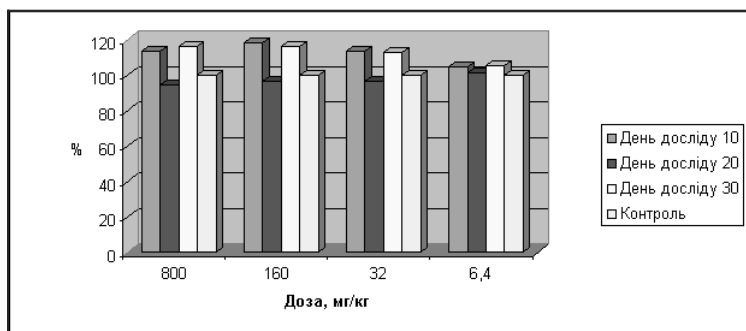

Рис. 1. Вміст магнію в плазмі крові в плазмі крові щурів при дії стеарату калію в умовах підгострого досліду

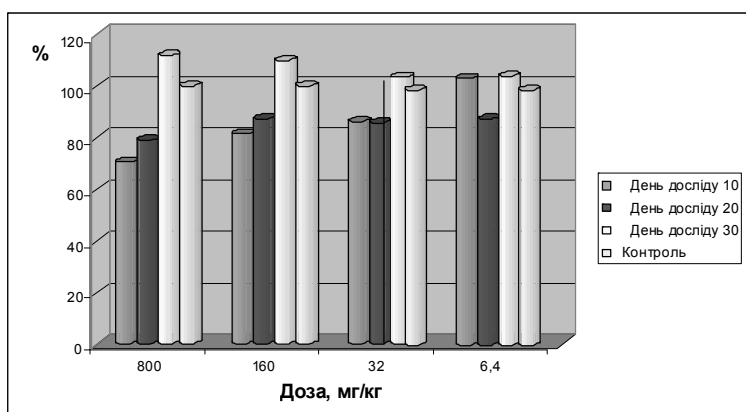

Рис. 2. Вміст кальцію в плазмі крові щурів при дії стеарату калію в різних дозах в умовах підгострого досліду

личин 10 дня. Лише у тварин, яким вводили стеарат калію в дозі 6,4 мг/кг показники вмісту магнію в плазмі крові практично не мінялися і знаходилися на рівні контрольних величин.

Дещо інший характер носили показники обміну кальцію в організмі піддослідних тварин при введенні в організм різних доз стеарату калію. Вміст кальцію в 1-3 групах тварин в крові суттєво зменшився обернено пропорційно дозі стеарату калію (рис. 2).

Так, в групі тварин, яким вводили стеарат калію в дозі 800,0 мг/кг, вміст кальцію на 10 добу був майже на 30 % менше, ніж в контролі ($p < 0,05$). На 20 добу вміст кальцію був нижче майже на 21 %. Лише на 30 добу він був на рівні контрольних величин. При зменшенні дози в 5 раз (160,0 мг/кг) спостерігалась така ж тенденція, як і в попередній групі, але менш виражена. При дозі стеарату калію 32,0 мг/кг показники були нижче контрольних величин лише на 18 і 14 %. При дозі стеарату калію 6,4 мг/кг коливання вмісту кальцію в плазмі крові були в межах статистичної похибки.

Вплив стеарату калію на вміст магнію в тканині нирки практично не проявлявся. Лише в першій групі тварин, яким вводили стеарат калію в дозі 800,0 мг/кг, на 10 добу експерименту концентрація магнію перевищувала майже на 11 % контрольні величини, а на 20 і 30 доби була нижче контрольних величин майже на 9 %. В 3 і 4 групах тварин показники практично не відрізнялися від інтактних тварин. Прояви впливу стеарату калію на вміст магнію в тканині печінки піддослідних тварин носили інший характер (рис. 4).

У піддослідних групах тварин, яким

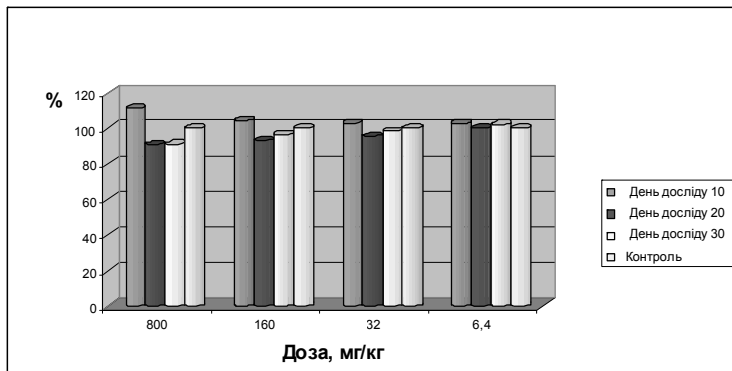

Рис. 3. Вміст магнію в тканині нирки при дії стеарату калію в умовах підгострого експерименту

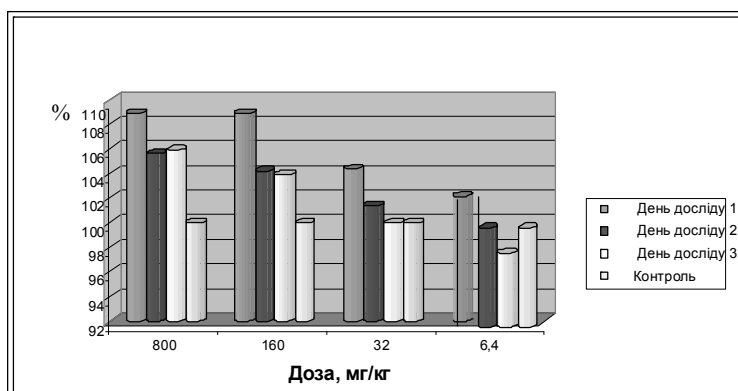

Рис. 4. Вміст магнію в тканині печінки щурів при дії стеарату калію в умовах підгострого досліджу

вводили стеарат калію, у всі строки спостереження кількість магнію в тканині печінки перевищувала контрольні величини. Максимально виражені зміни (зросли майже на 9 %) спостерігалися на 10 день у тварин 1-ї групи, яким вводили стеарат калію в дозі 800,0 мг/кг. В наступні дні в цій же групі показника кальцію перевищували контрольні величини більше, ніж на 5 %. Аналогічні зміни спостерігалися і у тварин 2-ї групи, дещо менші – у тварин 3-ї групи. Навіть у щурів, яким вводили препарат в дозі 6,4 мг/кг, на 10 добу досліджу була тенденція до зростання кількості магнію в тканині печінки.

В перший термін спостереження вміст кальцію в тканині нирок щурів був дещо нижче, ніж у контрольних тварин (рис. 5). Але на 30 добу експерименту в групі тварин, яким вводили стеарат калію в дозі 800,0 мг/кг, кількість кальцію у тканині печінки на 23 % перевищувала кон-

трольні величини. Аналогічна тенденція, але менш виражена, була і у щурів, яким вводили препарат у кількості 160,0 мг/кг. В 3-й і 4-й групах показники не відрізнялися від контрольних величин.

Вплив стеарату калію на вміст кальцію в печінці був виражений більше, ніж в нирках (рис. 6). Стеарат калію спочатку викликав зменшення кальцію в тканинах печінки (на 40 % на 10-ту добу), яке на 20 добу змінювалося його зростанням (на 40 % більше) в порівнянні з контролем. В останній термін спостереження даний показник дещо зменшився.

Найбільш виражені зміни відмічалися у тварин 1-ї групи, хоча і в інших спостерігалася подібна тенденція. Лише у тварин останньої групи, яким вводили стеарат калію у кількості 6,4 мг/кг, зміни носили недовірний характер.

Висновки

Динаміка змін концентрації іонів магнію і кальцію в тканинах піддослідних тварин носила різнонаправлений характер і залежала від кількості надходження стеарату калію в організм тварин. Кількість магнію в плазмі крові, печінці зростала, кальцію, навпаки, зменшувалася. В тканинах нирок концентрація магнію була менше, ніж кальцію. Зазначені зміни, що розвиваються внаслідок впливу поверхнево-активних речовин, є однією з причин і відображенням дисметаболических явищ, характерних для клітин організму в умовах токсичної дії ксенобіотиків.

Література

1. Грабовська О.С., Грабовський С.С., Каплінський В. В., Дябога О.Р., Оленіч Р.Р. Біологічний вплив поверхнево активних речовин на живий організм // Біологія тварин, т.8, № 1-

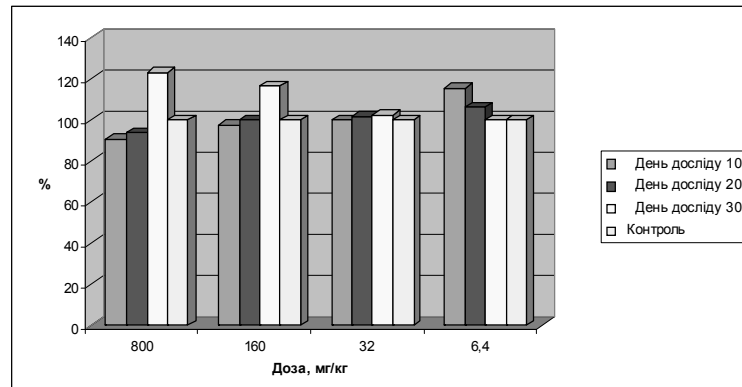

Рис. 5. Вміст кальцію в тканині нирок щурів при дії стеарату калію в умовах підгострого дослідю

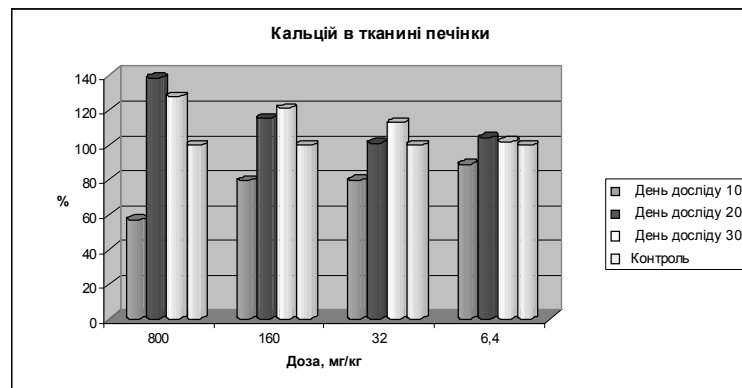

Рис. 6. Вміст кальцію в тканині печінки білих щурів при дії стеарату калію в умовах підгострого дослідю

2, 2006.- С. 16-21.

2. Кумпан Н.Б. К вопросу о предполагаемом механизме действия ПАВ на организм животных // Гигиена и санитария. – 1974. – № 4. – С.78-79.
3. Проданчук М.Г., Мудрий І.В. Поверхнево-активні речовини в агропромисловому комплексі: еколого-гігієнічні аспекти. — Київ: Наукова думка, 2000. —128 с.
4. Проданчук М.Г. Сучасний стан токсиколого-гігієнічної оцінки поверхнево-активних речовин (огляд літератури) / М.Г. Проданчук, І.В. Мудрий, О.В. - Гудзь, А.А. Калашніков // Современные проблемы токсикологии – 2006. – № 2. http://www.medved.kiev.ua/arhiv_mg/2_2006.htm
5. Волощенко О. И., Мудрый И. В. Влияние синтетических детергентов на уровень эндогенных поверхностно-активных веществ // Гигиена и санитария. – 1987. – № 1. – С. 14–15.

6. Камчатов В.П., Катаева И.А. Санитарно-токсикологическая характеристика СМС Луч // Гигиена труда. —1974. —№6. —С. 47-48.
7. Мудрий І.В. Токсиколого-гігієнічна оцінка синтетичних поверхнево-активних речовин (огляд літератури) / Мудрий І.В.// Современные проблемы токсикологии. 2001. №3. http://www.medved.kiev.ua/arhiv_mg/st_2001/01_3_11.htm
8. Голенкова Л.Г. Гігієнічне обґрунтування раціонального застосування миючих засобів для обробки тканин одягу: Автореферат дис. ... канд. біол. наук. —К.: Інститут медицини праці, 1994.
9. Волощенко О.И., Медяник И.А. Гигиена и токсикология бытовых химических веществ. —К.: Здоров'я, 1983. —144 с.
10. Волощенко О.И., Мудрый И.В. О механизме аллергенного действия ПАВ при различных путях поступления в организм: обзор // Врачеб. дело. —1986. —№ 7. —С. 108-112.
11. Ткаченко Т.А., Мельникова Н.М. Вплив свинцю на макроелементний склад крові вагітних щурів // Современные проблемы токсикологии – 2008. - № 3 http://www.medved.kiev.ua/arhiv_mg/3_2008.htm
12. Нариси вікової токсикології / За редакцією І.М. Трахтенберга. —К.: “Авіцена”, 2005. —256 с.
13. Авцын А.П., Жаворонков А.А., Риш М.А., Строчкова Л.С. Микроэлементозы человека: этиология, классификация, органопатология. —М.: Медицина, 1991. —496 с.
14. Коновалова С.О. Сравнение информативности изучения различных биосубстратов для мониторинга минерального обмена // Укр.биохим.-журн.- 2002 - Т.4. № 4. - С.145 - 146.
15. Камышников В.С. Справочник по клинико-биохимической лабораторной диагностике. — Минск, 2000. —Т.1. — 495 с.

Резюме

ВЛИЯНИЕ АНИОННЫХ ПОВЕРХНОСТНО-АКТИВНЫХ ВЕЩЕСТВ НА МИНЕРАЛЬНЫЙ ОБМЕН В ОРГАНИЗМЕ МЛЕКОПИТАЮЩИХ

Лотоцкая Е.В., Кондратюк В.А.

Было изучено влияние стеарата калия в дозах 1/10, 1/50, 1/250 и 1/1250 ЛД₅₀ на минеральный обмен в организме белых крыс-самцов. Установлено, что динамика изменений концентрации кальция и магния в тканях и плазме подопытных животных носила разнонаправленный характер и зависела от количества поступления стеарату калия в организм. Выявленные изменения свидетельствуют о влиянии поверхностно-активных веществ на развитие дисметаболических явлений в клетках организма подопытных животных в условиях токсичного действия ксенобиотиков.

Ключевые слова: белые крысы, стеарат калия, минеральный обмен

Summary

EFFECT OF ANIONIC SURFACE-ACTIVE SUBSTANCES ON MINERAL METABOLISM IN MAMMALS

Lototska O.V, Kondratyuk V.A.

Studied the effect of potassium stearate at doses of 1/10, 1/50, 1/250 and 1/1250 LD₅₀ on mineral metabolism in the body of white male rats. It is established that dynamic changes in concentration of calcium and magnesium in plasma and tissues of experimental animals wore a multidirectional nature and depended on the amount of income potassium stearate into the body. The identified changes are indicative of the influence of surface-active substances on the development of dysmetabolic phenomena in cells of experimental animals in toxic effects of xenobiotics.

Key words: white rats, potassium stearate, mineral metabolism

*Впервые поступила в редакцию 22.06.2011 г.
Рекомендована к печати на заседании редакционной коллегии после рецензирования*